

РЕЦЕНЗИЯ

За научната продукция и дейности на доцент, доктор по философия
РОСЕН ЛЮБОМИРОВ ЛЮЦКАНОВ, участник в конкурса за заемане
на

академичната длъжност „ДОЦЕНТ” по професионално направление

2.3. Философия, обявен в ДВ, бр. 55/28.06.2024 г.

Росен Люцканов е единствен кандидат в горепосочения конкурс. Той е представил две монографии на български език и тринадесет статии, от които седем на английски език, повечето в реферирани и индексирани списания, включително в най-авторитетните наукометрични бази данни. Това, разбира се, не е цялото научно творчество на кандидата, но тук става дума за публикации по темата на конкурса, за които може да се каже, че са фокусирани върху теоретикопознавателни теми и свързани с тях актуални и дори наболели проблеми на съвременната епистемология. Ако погледнем списъка с всички публикации, ще видим четири монографии, 70 статии и студии и многобройни участия в национални и международни научни форуми, което за седемнадесет години професионална дейност (без да броим годините на докторантурата, през които също има публикации и участия) е повече от впечатляващо. От гледна точка на цитиранията и другите наукометрични показатели Росен Люцканов далеч надхвърля така наречените минимални национални изисквания. На базата на самото това изброяване може да се предвиди изключително положителната оценка, която ще дам за годността на кандидата да заеме конкурсната длъжност във Философски факултет на Софийския университет.

Една продължаваща през последните десетина години тема на изследванията на Росен Люцканов е разногласието между равностойни познаващи (или агенти на познанието) и свързаните с това въпроси за човешката рационалност, както и за епистемичните принципи, на базата на които може да се подходи към разногласието за целите на оценката, толерирането и преодоляването му (евентуално и незадължително, от което пък възниква проблемът как да се действа в условията на разногласие). С това темата прехвърля традиционните и бих казала отеснели граници на индивидуалната епистемология и поставя на дневен ред проблемите на социалната епистемология: природата и границите на груповите убеждения, ролята на аудиторията в процеса на аргументация, разделението на труда в познавателния процес, интерпретацията на свидетелствата и зачитането на чуждото мнение. Груповите разногласия, груповият консенсус и груповата надеждност, свързана с нивото на увереност, също получават необходимото внимание. Особено приносен момент е очертаването на формалните подходи в социалната епистемология, както и тяхната роля не само за проверка на валидността на резултатите, а и като генератор на нови такива. Екскурсът върху епистемичните игри е нещо съвсем ново в българската книжнина по теория на познанието. Засегнати са и приложните аспекти на епистемологията, като специалното им разглеждане намираме във втората монография, представена за конкурса под заглавието „Наръчник за критическо мислене“.

„Епистемология на разногласието: с мяра, брой и тегло“ има също така и критически аспект, що се отнася до състоянието на съвременната аналитична философия, в която „се проливат реки от мастило без видима полза : (с. 7), „а също без да е ясно при какви условия ще преценим, че е време да сложим точка.“ (Пак там) Централният проблем обаче е ролята на свидетелствата от трето лице като източник на знание, природата на

груповите агенти, преходът от индивидуални към колективни съждения и, още от времето на Куайновите „Две догми на емпирицизма“ животрептящ проблем за ревизията на убежденията, явяването на необходимост за такава, стандартите, при които тя да се прави, и начините за осъществяването ѝ. Задачите, които си поставя авторът, обхващат изясняването на основните понятия в дискусиата за разногласието, описанието на дебата, собствени решения на някои от ключовите проблеми и представянето на съществуващите (успешни или не толкова) формални подходи към разногласието с мяра (сериозност на разногласието), брой на участващите агенти и значимостта на мненията на опонентите (тегло) (с. 9) Мога смело да кажа, че задачите са решени със завидна елегантности съставляват сериозен принос към съвременния дебат по темата на епистемичните разногласия. Петте глави могат да се броят и като пет приноса към съвременната епистемология, свързани с анализ на критериите за качеството на основанията, експликация на понятието за рационален избор и необходимостта от математически подходи в епистемологията – област, която остава встрани от интересите на другите философи, работещи в областта на теорията на познанието у нас. Апендиксът за приложението на разработените аспекти в книгата служат и като заключение, но може би едно експлицитно такова на неформализиран език също би допринесло за приемането на книгата от малко по-широка публика (визирам студентите по философи, например). Посочената библиография съдържа внушителните 130 заглавия, като тяхното качество и „свежест“ във времето си струва да бъде похвалено изрично. Съгласна съм със самооценката на автора за приносните моменти в книгата и съм уверена, че тя успешно ще се използва като учебно помагало в епистемологическите курсове, които се очаква да се четат от спечелилия конкурса колега.

Не по-малко впечатляващ е и втория труд, с който кандидатът буквално подпечатва визата си за доцентската длъжност в Софийския университет: „Наръчник за критическо мислене“.

Книгата превъзхожда по качество и обхват всички досега издадени помагала по критическо мислене, като представя най-съвременните постижения в областта и ги довежда до съзнанието на аудиторията на един неповторимо изразителен, ясен и достъпен език, същевременно обогатявайки познанията не само на евентуалните студенти, които ще ползват наръчника, но и на философите с дълъг стаж. Преди години в една дискусия със студенти от Геолого-географски факултет аргументирано и убедително стигнахме до извода, че философията е говорене и мислене за говоренето и мисленето, а обсъжданият наръчник безапелационно доказва това в продължение на близо 380 страници. Няма да изброявам тук детайлният анализ, подкрепен с ясни и убедителни примери, на огромен брой мисловни ходове, които се проверяват за легитимност, някои се отхвърлят като такива, други се препоръчват на базата на история и успех на практическата употреба, ще спомена само най-впечатляващите: когнитивни склонности (или, както аз ги наричам в една своя статия, когнитивни предубеждения, ролята на емоциите (и съответно на аудиторията или слушателя в обмена на мисли), аналогии, статистика и обяснения. Изводите от всеки детайлен анализ са формулирани експлицитно и в много случаи са неподправено илюминативни, като този за интерактивния характер на мисленето, осъществявано от мозък, еволюирал за целите не само на индивидуалното оцеляване и ориентиране/навигиране в средата, но и за тези на социалната кооперация и адаптация. Буквално всяка секция от наръчника съдържа приносни моменти, но ако трябва да обобщя, самото систематизиране и организиране според принципи (критическо мислене и аргументация, дедуктивна и индуктивна логика, неформална логика и

реторика като обособени части на книгата) е един голям принос в литературата по тази изключително важна тема за механизмите на критическото мислене. Библиографията е подробна, академично издържана и съдържа най-новите заглавия в световната книжнина. Особено важен принос е вниманието към това, което експерименталните науки могат да кажат за процесите, подsigуряващи мисленето изобщо и критическото мислене в частност: психология, когнитивна наука, невронаука, изкуствен интелект, социология и др.

Към този труд имам и една критична бележка, с която авторът може и да не се съгласи, но аз я намирам за уместна. Нека погледнем мотото на текста: „Разумът трябва да бъде нашият последен съдия и ръководишел във всичко.“ - Джон Лок , „Опит върху човешкия разум“, книга четвърта, глава XIX, §14. На пръв поглед по темата „критическо мислене“ това мото изглежда удачно, но аз съм убедена, че след експериментите от края на миналия и началото на настоящия век, проведени от американския невроучен Антонио Дамазио трябва да обърнем много повече внимание на механизмите (или неврологичната база) на пораждање и функциониране на емоции. Защото споменатите експерименти показват, че без участието на емоциите не сме в състояние да вземаме **рационални** решения, а да се свежда тази роля само до реторически функции ми се вижда прекалено опростяване и даже пренебрежение към тези толкова съществени елементи на агентурата по принцип. С удоволствие щях да констатирам наличието на внимание към моите статии по този въпрос, но такова за момента липсва. Въпреки това, наръчникът е уникално помагало и вече го разпратих сред асистентите си за прилагане в курсовете, които водим с тях.

Съвсем бегло ще очертая приносните моменти в статиите по темата на конкурса, представени от кандидата. Те отразяват разностранните му интереси в сферите на епистемологията, философията на съзнанието,

теорията на изкуствения интелект, логиката и другите, изброени от него в автобиографията. Част от статиите (например, „За обяснимата (не)ефективност, „Свобода, избор и рационалност,“ “Caught in the ACT” и „Теория на основателните решения“ намираме едно оригинално понятие за рационален избор на фона на детерминизма в агентурата (действието) и на ясното разграничение между избор и предпочитание. В статиите „Learning with ANIMA”, „Learning as concrescence”, “Marvin Minsky on knowledge”, и “Кой съм аз?” демонстрират и оценяват възможните приложения на теорията на М. Мински за „общество на ума“. Дан на логическото „минало“ отдава статията „Да цъфтят сто цветя или за криптоморфизма”, анализът на Аристотеловата теория за предикацията и на процеса на учене чрез примери/екземпляри. Това, че статията „Предизвикателството на скептицизма“ е историко-философска, изобщо не намалява нейния принос към формулирането и решаването на проблемите на скептицизма на примера на американския философ Ф. Дрепки. Статиите на Росен Люцканов демонстрират същата задълбоченост, ясен език и тотална липса на празнословие, характерни за неговия стил на изложение. Много от тях могат да се използват в процесите на преподаването на философия в Софийския университет, за чиито нужди се провежда този конкурс за доцент.

На последно място, но не по значение, искам да отбележа сериозния преподавателски опит на кандидата. През годините той е чел множество курсове в различни водещи университети, например „Изкуствен интелект“ с различни заглавия, онтология, философия на съзнанието, философия на психологията, аналитични умения, формална и практическа логика и т.н. Всички те са свързани най-тясно с теорията на познанието, за която се отнася конкурсната длъжност.

Кандидатът е международно признат философ, отличен колега, изключително работоспособен, винаги готов да помогне със знания и умения, и прекрасен човек.

Заключение: Въз основа на всичко, посочено по-горе, и на останалите неспоменати, но важни предимства на работата на Росен Люцканов (като чудесната комуникация със студентите, например), горещо препоръчвам на уважаемото жури и на Факултетния съвет да го утвърди за заемането на академичната длъжност „доцент по теория на познанието“. Той притежава повече от необходимата експертиза за успешна работа в това качество. Уверена съм, че университетът, факултетът и катедрата ще спечелят много от този избор.

18.09.2024 г.

Гр. София

проф. дфн Анета Карагеоргиева